

**Doc.dr.sc. Valentina Kranželić**

**Sveučilište u Zagrebu**

**Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

**Odsjek za poremećaje u ponašanju**

**Istraživanje novih trendova u konzumiranju psihoaktivnih tvari**

**Zagreb, lipanj 2013.**

## I.

### Osnovni podaci o istraživanju

**Naručitelj istraživanja:** Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade RH

**Nositelj istraživanja:** Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Znanstveno-učilišni kampus Borongaj, Borongajska cesta 83f, 10 000 Zagreb

**Voditeljica istraživanja:** doc.dr.sc. Valentina Kranželić

**Suradnik na istraživanju:** doc.dr.sc. Dalibor Doležal

**Datum Izvješća:** lipanj 2013. godine

## II.

### Opis istraživanja

#### Cilj istraživanja

Istraživanje predstavljeno u Izvješću drugo je istraživanje u planiranom nizu ponovljenih istraživanja novih trendova u konzumiranju psihoaktivnih tvari. Prvo istraživanje provedeno je 2011. godine, istom metodologijom on-line pristupa, a njime je obuhvaćeno 1330 sudionika.

Cilj ovog istraživanja je bio dobiti uvid u nove psihoaktivne tvari koja se konzumiraju, a jesu ili nisu na listi zabranjenih supstanci. Kako je poznato da su na tržištu droga i psihoaktivnih tvari dostupne i supstance koje nisu u tolikoj mjeri do sada bile raširene i nisu dovoljno dugo u opticaju da bi bilo poznato koje sve vrste postoje, koliko ih mladi konzumiraju, s kojim očekivanim učincima te gdje ih nabavljaju/kupuju, predlaže se istraživanje s ciljem prikupljanja informacija o njima. Kako bi se dobila detaljna slika, potrebno je bilo provesti pilot istraživanje kojem je za cilj saznati osnovne informacije o novim psihoaktivnim tvarima koje se konzumiraju među mladima u RH, prije svega onima aktivnima kao eksperimentatorima, koji ujedno mogu dati i najpotpunije informacije. Podaci prikupljeni ovim istraživanjem predstavljat će podlogu za kreiranje i modificiranje sustava ranog

uzbunjivanja i usmjeravanje pažnje na pojavu novih psihoaktivnih tvari i istraživanje posljedica na zdravlje i ponašanje korisnika tih supstanci.

## Način prikupljanja podataka

Istraživanje se i u ovom navratu, 2013. godine, **provodilo u dvije faze** u suradnji s administratorom i moderatorima na forumu „Forum.hr“, našem domaćem najvećem i najorganiziranijem hrvatskom forumu s mnogim podforumima koji okupljaju i mlade koji su potencijalni uzorak za planirano istraživanje. Treba napomenuti kako je forum.hr prema stranici <http://rankings.big-boards.com/> svrstan u TOP 50 svjetskih foruma s obzirom na broj članova te dnevnu posjećenost.

U **prvoj fazi istraživanja** bila je modificirana on-line anketa putem koje su se prikupljali podaci i u istraživanju 2011. godine. Nakon toga, anketa se distribuirala on-line, odnosno po forumu i njegovim tematski najinteresantnijim podforumima (druženje i kava, glazba, alternativa, off topic i drugim). Anketa je bila aktivna i dostupna za ispunjavanje u periodu od 24. siječnja do 11. ožujka 2013. godine. Za ispunjavanje ankete trebalo je manje od 5 minuta što je također važno kada se podaci prikupljaju na ovaj način. Kratka anketa ima bolju šansu obuhvata većeg broja sudionika<sup>1</sup>.

U **drugoj fazi istraživanja** on-line anketa je zatvorena, a prikupljeni podaci obrađeni i objavljeni u završnom izvješću o dobivenim rezultatima i smjernicama za buduća istraživanja.

## Opis ankete

Anketa sadrži uvodni tekst i 8 pitanja. U uvodnom tekstu sudionicima je objašnjeno o čemu se radi u anketi, koji je cilj istraživanja te su zamoljeni za par minuta vremena i ispunjavanje ankete. Na taj način su poštivana etička načela u istraživanjima. Slijedi uvodni tekst.

*Dragi sudionici, drage sudionice,*

*provodimo istraživanje o novim trendovima u konzumiranju različitih sredstava ovisnosti (nove droge, "legal highs" i sl.). Cilj istraživanja je prikupiti podatke o novim sredstvima ovisnosti koja se*

---

<sup>1</sup> Termin „sudionik“ se u ovom Izvješću koristi i za sudionike muškog spola i za sudionike ženskog spola, dakle umjesto termina „sudionik i sudionica“.

*konzumiraju i dostupna su na hrvatskom tržištu kako bi se uočili trendovi u njihovom konzumiranju. Prikupljeni podaci bit će korišteni isključivo u istraživačke svrhe i neće imati nikakvih posljedica za sudionike/ce istraživanja. Istraživanje je anonimno što znači da će biti zabilježeni samo Vaši odgovori, bez mogućnosti otkrivanja Vašeg identiteta (ne čuvaju se niti IP adrese sudionika).*

*Molimo Vas za suradnju tako što ćete ispuniti on-line anketu. Ispunjavanje ankete trajat će najviše 5 minuta. Pritom Vas molimo za iskrenost u odgovaranju kako bismo mogli dobiti što vjerniju sliku novih trendova u konzumiranju sredstava ovisnosti.*

*Rezultati istraživanja će nakon završenog prikupljanja biti dostupni na stranici Forum.hr.*

*Zahvaljujemo na sudjelovanju!*

*Istraživački tim*

Anketa se sastojala od ukupno 8 pitanja od kojih su se prva tri odnosila na demografske karakteristike ispitanika (spol, dob i obrazovanje), a ostala na poznavanje novih psihoaktivnih tvari, iskustvo konzumiranja istih te na informacije o tome gdje se mogu nabaviti i kako se koriste.

Anketa sadrži dvije vrste pitanja:

- pitanja s ponuđenim odgovorima
- pitanja s prostorom za otvoreni odgovor

Područja pokrivena anketom jesu:

- Demografska obilježja (spol, dob, obrazovanje)
- Poznavanje psihoaktivnih tvari
- Konzumiranje psihoaktivnih tvari
- Gdje se mogu kupiti/nabaviti psihoaktivne tvari
- Kako se koriste psihoaktivne tvari

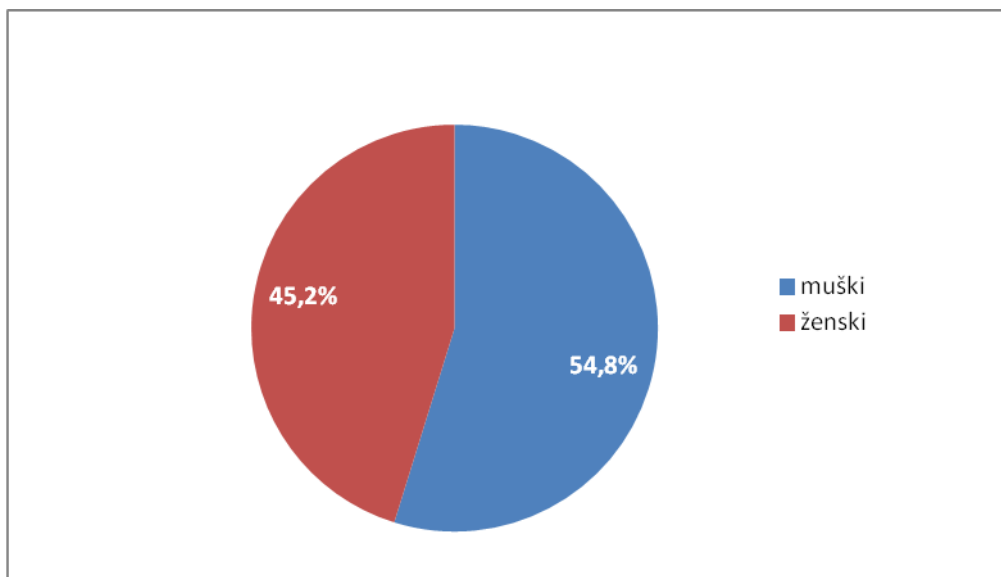
Anketa korištena 2013. godine razlikuje se od one korištene 2011. godine samo u ponuđenim odgovorima na pitanja o poznavanju i korištenju psihoaktivnih tvari, a ponuđeni odgovori dodani su s obzirom na podatke iz prethodnog istraživanja i informacija prikupljenih u razdoblju od zadnjeg istraživanja.

## Opis uzorka sudionika

Sudionici istraživanja bili su aktivni sudionici foruma (forum.hr) koji se javljaju na podforume koji imaju nekih dodirnih točaka s glazbom, zabavom, druženjem i svime što se s time može povezati, pa se i očekivalo da imaju i saznanja o novim psihoaktivnim tvarima dostupnima na našem tržištu. Sudionici su bili zamoljeni ispuniti kratku on-line anketu koja je postavljena na forum.hr, a na anketu su biti nekoliko puta podsjećani od strane administratora i moderatora foruma i podforuma. Radi se dakle o prigodnom uzorku.

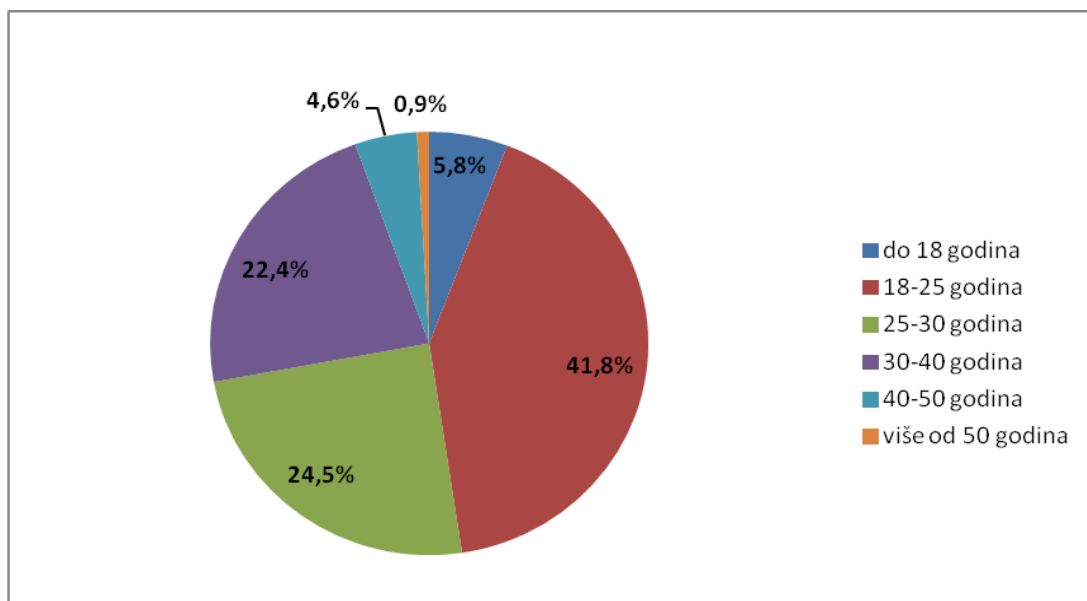
U razdoblju od 24.1.-11.3.2013., koliko je anketa bila dostupna za popunjavanje, javilo se **ukupno 1035 sudionika**. U istraživanju je sudjelovalo 45,2% sudionica i 54,8% sudionika.

Sudionici prema spolu



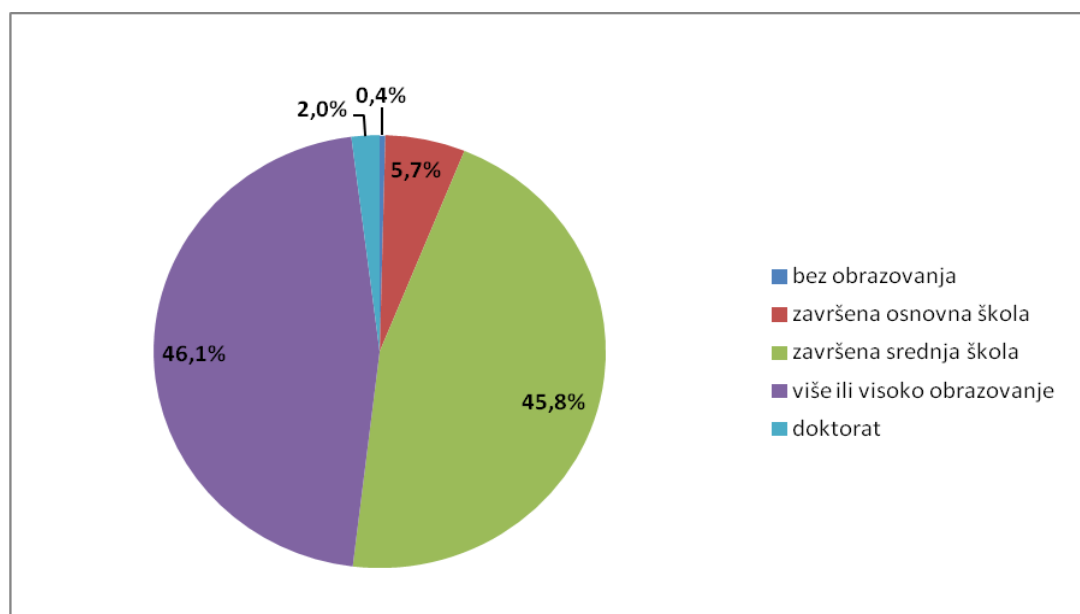
Najviše sudionika (41.8%) bilo je u dobi od 18-25 godina, zatim njih 24.5% u dobi 25-30 godina i 22.4% u dobi 30-40 godina. Vidljivo je da se radi o mlađim sudionicima. Njih tek 4,6% je u vrijeme ispunjavanja ankete bilo u dobi 40-50 godina, a 0.9% je imalo više od 50 godina. Maloljetnih sudionika je bilo ukupno 5.8%.

### Sudionici prema dobi



Iz podataka o obrazovanju sudionika vidljivo je da gotovo polovina sudionika (46.1%) ima više ili visoko obrazovanje, a njih još 45.8% ima završenu srednju školu. Manji broj sudionika (5.7%) ima završenu samo osnovnu školu, a 0.4% ih je bez obrazovanja. U uzorku se nalazi 2.0% sudionika s doktoratom. Iz podataka o obrazovanju vidljivo je da se radi uglavnom o sudionicima dobrog obrazovanja (srednjeg, višeg i visokog).

### Sudionici prema obrazovanju

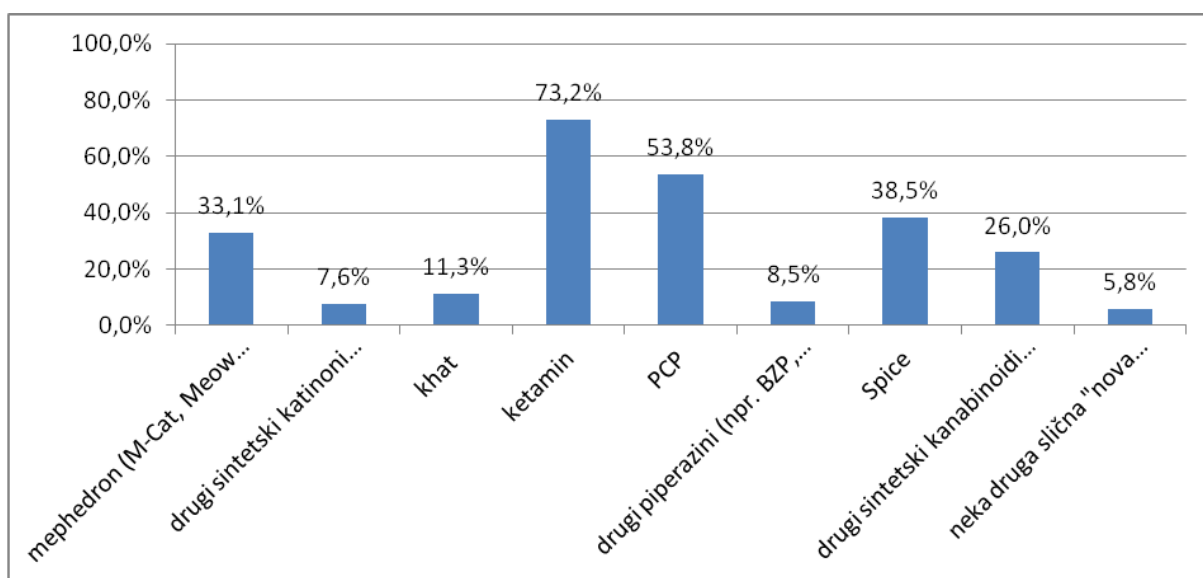


### III. Rezultati istraživanja

#### Poznavanje novih psihoaktivnih tvari

Na pitanje za koje nove ili već poznate psihoaktivne tvari ste čuli, sudionici (N=719) su odgovarali na sljedeći način. Njih 73.2% je čulo za *ketamin*, 53.8% ih je upoznato s *PCP*-om, a više od trećine ih je čulo za *mephedron* (33.1%) i *spice* (38.5%). Ukupno 5.8% ispitanika navodilo je da je čulo za još neke droge/psihoaktivne tvari. Na to pitanje su odgovarali riječima u predviđenom okviru za tekst.

Za koje od navedenih novih droga ste čuli?



Na pitanje za koje nove psihoaktivne tvari su čuli da postoje na tržištu sudionici su odgovarali kako slijedi:

Poznate supstance:

- THC, trava, heroin, koka, speed, ecstasy, crack, metamfetamin, ghb...

Najčešći odgovor:

- krokodil – desomorphine

Još se navode (u nekoliko odgovora ili pojedinačno):

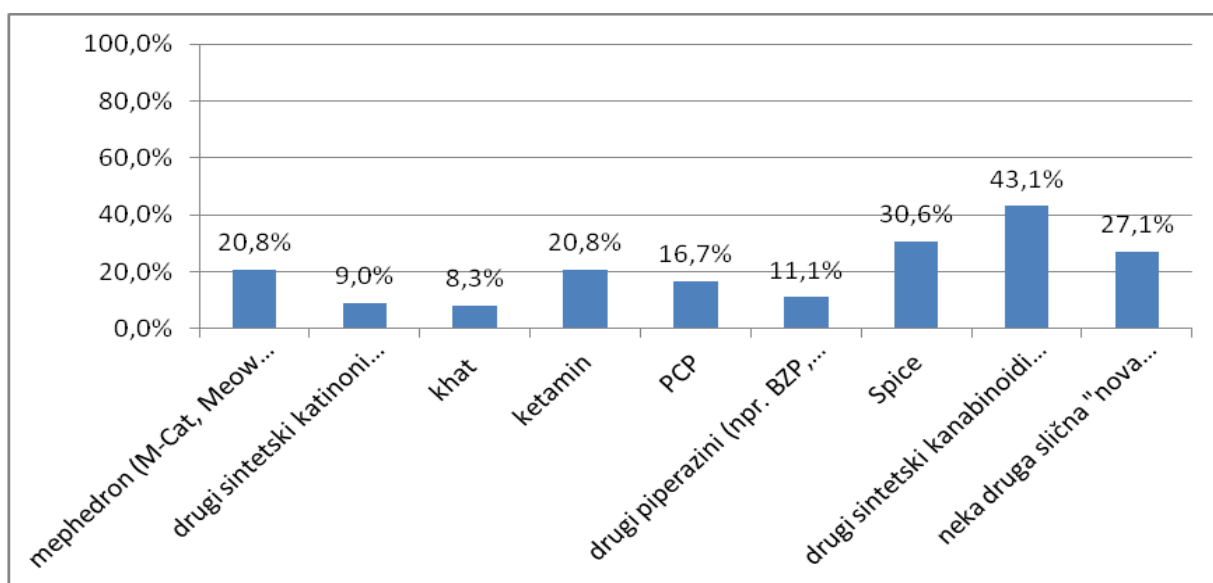
- gljive

- skank
- 2C; 2C-I; smiles
- Cox A-B tipovi
- flash, ice
- roxy, blue's
- blue waffle
- poppers
- 2C-B

### Konzumiranje novih psihoaktivnih tvari

Iz sljedećeg grafa vidljivo je da je od ukupnog uzorka (N=1035) 144 sudionika ili njih 13.9% konzumiralo neke od navedenih supstanci/droga. Najviše ih izjavljuje da su konzumirali *druge sintetske kanabinoide* i to 43.1% onih koji su odgovorili na pitanje ili 6.0% ukupnog uzorka, a zatim 30,6% (4,3% ukupnog uzorka) izjavljuje da je konzumiralo *spice*. Ukupno 20.8% onih koji su odgovarali na ovo pitanje je konzumiralo *ketamin* (2.9% cijelog uzorka), *mephedron* je konzumiralo 20.8% onih koji su odgovarali na ovo pitanje ili 2.9% cijelog uzorka), te najmanje (8.3% ili 1.2% ukupnog uzorka) *khat*. Čak 27.1% sudionika (ili 3.8% od ukupnog uzorka) izjavljuje kako su konzumirali neku drugu supstancu/drogu što je pojašnjeno ispod grafa.

#### Jeste li ikada konzumirali neko od navedenih sredstava?





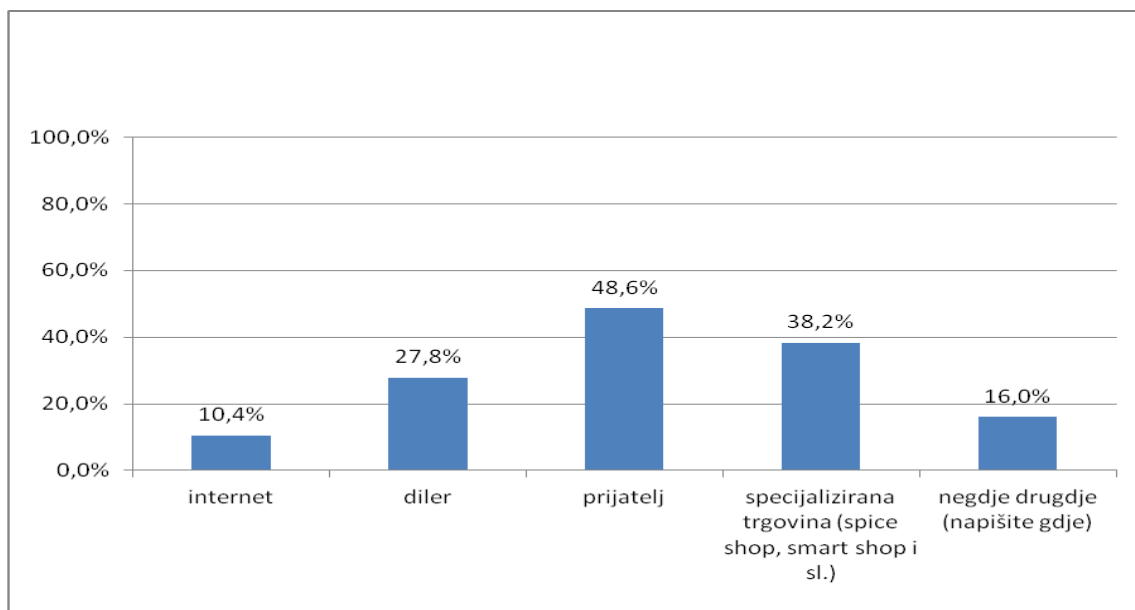
Uz odgovor da su konzumirali neku drugu supstancu/drogu, osim trave i alkohola sudionici su najčešće navodili sljedeće supstance:

- krokodil
- Cox A-B tipovi
- Poppers
- 2C-B
- 

### Nabavljanje novih psihoaktivnih tvari

Sljedeće pitanje odnosilo se na nabavu supstanci/droga za koje su sudionici izjavljivali da su ih konzumirali. Na ovo pitanje odgovorilo je ukupno 144 sudionika ili 13.9% ukupnog uzorka. Najviše sudionika (48.6% ili 6.8% ukupnog uzorka) koji su odgovorili na ovo pitanje je supstancu/drogu nabavilo od prijatelja. U specijaliziranim trgovinama (spice shopovima i slično) supstance/droge koje su konzumirali, nabavilo je 38.2% sudionika (5.3% ukupnog uzorka). 27.8% sudionika supstance/droge koje konzumira nabavljalo je kod dilera, a 10.4% sudionika (1.4% ukupnog uzorka) supstance/droge nabavlja preko interneta, putem specijaliziranih web-stranica. 16.0% sudionika koji su odgovorili na ovo pitanje (2.2% ukupnog uzorka) navodi da su supstance/droge koje su konzumirali nabavljali negdje drugdje, a ispod grafa se nalaze njihovi odgovori.

#### Ako ste konzumirali nešto iz prethodnog pitanja gdje ste to nabavili?



Slijede odgovori na pitanje sudionicima gdje nabavljaju supstance/droge koje su konzumirali. U ovom području sudionicima je bilo postavljeno i pitanje znaju li gdje se mogu nabaviti droge/supstance čak i ako ih sami ne konzumiraju. Odgovori su poredani po čestini odgovaranja, na najvišem mjestu su i najčešći odgovori. Slijede najčešći odgovori:

- Zrće
- Inozemstvo
- Birc
- Pothodnik

**IV.**  
**Usporedno prikazani rezultati**  
**2011. i 2013.**

**1. Poznavanje novih psihoaktivnih tvari**

Poznavanje novih psihoaktivnih tvari	2011. N = 915 %	2013. N=719 %
Mephedron (M-Cat, Meow Meow...)	36,4	33,1
drugi sintetski katinoni (npr. butilon, flefedron, 4-MEC )	nije se istraživalo	7,6
khat	10,1	11,3
ketamin	68,7	73,2
PCP	48,5	53,8
drugi piperazini (npr. BZP, mCPP)	nije se istraživalo	8,5
Spice	36,7	38,5
drugi sintetski kanabinoidi (npr. Galaxy, Atomix...)	nije se istraživalo	26,0
neka druga slična "nova droga" (napišite što)	8,0	5,8
što	<ul style="list-style-type: none"> <li>• krokodil – desomorphine (35, 2.6%)</li> <li>• ice, ice-kristal, crystal meth</li> <li>• pdo</li> <li>• poppers</li> <li>• galaxy</li> <li>• afghan</li> <li>• codein</li> <li>• magic dragon</li> <li>• plavi slak</li> <li>• N2O</li> <li>• dmt</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Krokodil</li> <li>• Gljive, mdma, koks, speed, extasy, marihuana, skank</li> <li>• 2C; 2C-I; smiles</li> <li>• Cox A-B tipovi</li> <li>• flash, ice</li> <li>• roxy, blue's</li> <li>• blue waffle</li> <li>• poppers</li> <li>• 2C-B</li> </ul>

## 2. Konzumiranje novih psihoaktivnih tvari

Konzumiranje novih psihoaktivnih tvari	2011. N = 100 (7,8% ukupnog uzorka odgovorilo da je konzumiralo nešto) %	2013. N=144 (13,9% ukupnog uzorka odgovorilo da je konzumiralo nešto) %
mephedron (M-Cat, Meow Meow...)	14,8 (1,1)	20,8 (2,9)
drugi sintetski katinoni (npr. butilon, fletedron, 4-MEC )	nije se istraživalo	9,0 (1,3)
khat	8,0 (0,6)	8,3 (1,2)
ketamin	22,0 (1,7)	20,8 (2,9)
PCP	14,0 (1,1)	16,7 (2,3)
drugi piperazini (npr. BZP, mCPP)	nije se istraživalo	11,1 (1,5)
Spice	41,0 (3,1)	30,6 (4,3)
drugi sintetski kanabinoidi (npr. Galaxy, Atomix...)	nije se istraživalo	43,1 (6,0)
neka druga slična "nova droga" (napišite što)	40,0 (3,0)	27,1 (3,8)
što	<ul style="list-style-type: none"> <li>• MDMA, metamfetamin</li> <li>• ecstasy pop</li> <li>• avgan, afgan spice</li> <li>• ibogain</li> <li>• skunk</li> <li>• N2O, 2C-B, 4fmp</li> <li>• Magic dragon</li> <li>• Dragonfly</li> <li>• Salvia divinorum</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• krokodil</li> <li>• Cox A-B tipovi</li> <li>• Poppers</li> <li>• 2C-B</li> </ul>

### 3. Nabavljanje novih psihoaktivnih stvari za konzumiranje

Gdje ste nabavili?	2011. N = 104 (7,8% ukupnog uzorka odgovorilo da je konzumiralo nešto) %	2013. N=144 (13,9% ukupnog uzorka odgovorilo da je konzumiralo nešto) %
internet	4,8 (0,4)	10,4 (1,4)
diler	16,3 (1,3)	27,8 (3,9)
prijatelj	51,9 (4,1)	48,6 (6,8)
specijalizirana trgovina	27,9 (2,2)	38,2 (5,3)
negdje drugdje	25 (2)	16,0 (2,2)
gdje	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Inozemstvo (švicarski labosi, Kina, Indija, UK, Novi Zeland)</li> <li>• Internet, web-shopovi</li> <li>• Smart-shopovi; spice-shopovi; specijalizirane trgovine</li> <li>• Uradi sam, kućna radionica (sastojci iz apoteka, bolnica, veterinarske ambulante)</li> <li>• Party</li> <li>• Preko poznanstva</li> <li>• Klubovi (zaštitari, gosti...)</li> <li>• Sex-shop, videoteke</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zrće</li> <li>• Inozemstvo</li> <li>• Birc</li> <li>• Pothodnik</li> </ul>

## V.

### Zaključna razmatranja

Iz prethodnog prikaza usporednih rezultata *on-line* istraživanja novih trendova u konzumiranju i nabavljanju psihoaktivnih tvari vidljive su značajne razlike, iako je od dvije primjene prošlo samo 2 godine.

Što se tiče poznavanja novih psihoaktivnih tvari prisutnih na tržištu, vidljivo je da je poznavanje u 2013. godini u odnosu na 2011. veće kod svih navedenih tvari, osim *mephedrona*. Najpoznatija tvar kod sudionika je *ketamin*, zatim slijede *PCP*, *spice*, *mephedron* i *drugi sintetski kanabinoidi* (koji nisu bili navedeni 2011.). Kada se pogledaju kvalitativni podaci koji su prikupljeni kao odgovori na otvoreno pitanje „za što ste još čuli na tržištu?“ vidljivi su raznoliki i novi nazivi psihoaktivnih tvari u 2013. godini koji se u 2011. nisu pojavljivali.

Promatrajući podatke o korištenju psihoaktivnih tvari, uočljivo je da je životna prevalencija porasla sa 7,8% 2011. godine na 13,9% 2013. godine. Osim opće životne prevalencije, iz podataka je vidljivo i da je konzumiranje za svako pojedinu navedenu psihoaktivnu tvar veće u 2013. godini gledajući postotak u ukupnom uzorku. Ono što je također vidljivo da se promijenio „okus“ konzumenata pa u 2013. godini u drugačijim omjerima konzumiraju različite navedene tvari u odnosu na 2011. godinu. Iz podataka slijedi da se u 2013. više koristi *mephedron*, dok se manje koriste *ketamin* i *spice*, ali *druge sintetske kanabinoide* koristi čak 43,1% sudionika koji nešto koriste ili 6% ukupnog uzorka (što 2011. godine nije ni bilo u ponuđenim odgovorima). Jedino je na odgovor „*neka druga droga*“ manje odgovora što samo znači da smo „*nekim drugim drogama*“ u istraživanju 2013. godine „dali ime“ u ponuđenim odgovorima.

U odnosu na nabavljanje novih psihoaktivnih tvari iz podataka je uočljivo kako je poraslo nabavljanje na internetu, ali još je u većoj mjeri poraslo nabavljanje kod dilera i u specijaliziranim trgovinama. Kako se istovremeno smanjilo nabavljanje kod prijatelja, navedeni podaci mogli bi ukazivati i na činjenicu da se tržište novim psihoaktivnim tvarima organizira i specijalizira te prati trendove konzumiranja što svakako ukazuje na hitnost preventivnog i tretmanskog djelovanja u tom pravcu.

Preventivne intervencije u području novih trendova u konzumiranju psihoaktivnih tvari zahtijevaju vrlo planiran i oprezan pristup. Nove i suvremen metode i pristupi u marketingu i distribuciji psihoaktivnih tvari zahtijevaju nove pristupe i u preventivnom djelovanju. Koje točno još uvijek ne možemo sa sigurnošću reći jer se radi o novom području za koje nisu provedena evaluacijska istraživanja intervencija u tom području, koje su rijetke, pa nema niti dokaza jesu li učinkovite. Informiranje i educiranje u ovom slučaju je preventivski pristup koji bi mogao učiniti neke pozitivne efekte, no ono što je veća opasnost, mogao bi povećati saznanja o novim trendovima i time učiniti veliku štetu. Informiranje jest važno, ali moramo biti svjesni da informiranje nije prevencija. Internacionalni standardi prevencije ovisnosti (UNODC, 2013) govore o nedostatku intervencija i istraživanja u ovom području i upućuju na provjerene strategije prevencije kada su u pitanju druga sredstva ovisnosti (razvoj vještina, normativna uvjerenja, socijalni utjecaji i dr.) kao vjerojatno učinkovite i u ovom području. No, istovremeno, upozoravaju na veliku potrebu razvoja, implementacije i evaluacije preventivnih intervencija u području novih psihoaktivnih tvari kako bi se ponudili kvalitetni i pravovremeni stručni odgovori na ovaj brzo-mijenjajući fenomen.